

ספרות עברית וכללית

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון: סיפור קצר

פרק שני: דרמה

פרק שלישי: רומאן ונובלה

פרק רביעי: שירה

יש לבחור בשלושה פרקים ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – $33\frac{1}{3}$ נקודות).

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) יש לרשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרתם לענות עליה.

(2) יש לשים לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

(3) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

(4) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרתם בפרק זה ענו על שתיים מן השאלות 1-4 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

שימו לב: בשאלות 1-2 אפשר לענות גם על פי הסיפור "חג מולד אחד" מאת טרומן קפוטה.
אין להדגים באמצעות אותה היצירה בכמה תשובות.

1. אילו ציפיות מעוררת הפתיחה של סיפור קצר שלמדתם? הסבירו אילו פרטים בפתיחה מעוררים אותן.
האם במהלך הסיפור או בסיומו הציפיות האלה מתממשות?
הסבירו והדגו את דבריכם.
2. בסיפורים קצרים רבים יש תיאור של מעבר ממקום למקום, והוא משקף שינויים במצבה החברתי או בעולמה הפנימי של דמות מרכזית.
הסבירו והדגו קביעה זו על פי סיפור קצר שלמדתם.
3. חג מולד אחד / טרומן קפוטה
תארו ניגוד בין שתי דמויות או שני מקומות בסיפור "חג מולד אחד", והסבירו את התרומה של ניגוד זה לעיצוב משמעות הסיפור.

4. סיפור שלא נלמד

לפניכם הסיפור "מי כמונו יודע" מאת אתגר קרת*. קראו אותו, וענו על השאלה שאחריו.

האיש שישב מולי בבית הקפה לא הפסיק לדבר. הוא היה אמריקאי, וסיפר לי שכתב שלושה ספרים, שאחד מהם זכה בפרס בינלאומי חשוב מאוד שלא שמעתי עליו מעולם. הוא דיבר מהר, כאילו יש לו יותר מדי דברים להגיד והוא חייב להספיק את כולם, וכל משפט שני שלו התחיל ב"ומי כמונו יודע..." זה גרם לי להרגיש כאילו אנחנו ישות אחת, תאומים סיאמיים שאומנם יכולים לנופף עצמאית, כל אחד בזרועותיו שלו, אבל חולקים לב אחד גדול וכואב שפועם כמו מטרונום ענקי שרק הוא ואני יכולים לשמוע. "...ומי כמונו יודע", הוא אמר שוב, "שיצירה היא בסך הכול פעולת הסחה. מראית עין של מציאות קרנבלית רוחשת שאמורה להסיח את דעתנו מהמציאות האמיתית הקרה, המאכזבת ונטולת הנשמה".

הסופר האמריקאי למד כתיבה באוניברסיטה נחשבת במידווסט וסיים את לימודיו שם בהצטיינות. הוא הקים משפחה, איבד ילד בתאונת דרכים נוראה, התגרש, התגייר, התפקר והצטרף לתנועה חברתית עולמית הדוגלת במינימליזם. הוא סיפר לי בגאווה שיש בבעלותו רק שני זוגות תחתונים ועט אחד. "בן אדם צריך תמיד שיהיה לו עוד זוג תחתונים, להחלפה, אבל עט?" הוא קרץ לי, "אחד זה די והותר".

אמרתי לו שאני כותב במחשב, והוא נד בראשו בעצב. "זה מציב אותך בעמדת חולשה", הוא התריע. "עט זה עט, אבל מחשב זה כבר חשמל, תמיכה טכנית, עדכוני תוכנה ועוד כל מיני דברים שיכולים לעמוד בינך לבין היצירה". הנהנתי. אולי באמת עדיף לכתוב בעט. "אם זו לא שאלה אישית מדי", הוא אמר בקול רך, "כמה זוגות תחתונים יש לך בארון?" אמרתי לו שאני לא זוכר. ידעתי שיש לי לפחות עשרים, אבל פחדתי להעלות את זה. פחדתי שזה ירחיק בינינו. "תראה איזו שקיעה", אמר לי הסופר האמריקאי והצביע אל מעבר לכתפי הימנית. הסתובבתי אחורה מתוך נימוס. השמש בדיוק התחילה לשקוע בים. "אני ואתה, אנחנו בני מזל", הוא אמר. "תחשוב על זה. בזמן שהאדם הממוצע חווה את יופייה של השקיעה רק לרגע קצר אחד, אתה ואני יכולים, בעזרת הכתיבה, לשמר את היופי הזה לנצח". זאת באמת הייתה שקיעה יפה, אבל הצוואר שלי התחיל לכאוב. "אני הולך לכתוב על השקיעה הזאת", אמר לי הסופר האמריקאי בטון נחוש שנשמע כמעט כמו איום. "גם אני", אמרתי, "גם אני". כבר אז ידעתי שהסיפור הבא שלי הולך להיות על מישהו שנתפס לו הצוואר.

יצירה ארספואטית היא יצירה העוסקת במקורות שלה, בתהליכי היצירה ובדמות היוצר. הסבירו והדגימו כיצד מאפיינים אלה באים לידי ביטוי בסיפור "מי כמונו יודע".

* אתגר קרת – סופר, תסריטאי, קומיקסאי ופזמונאי ישראלי. זכה בפרסים בארץ ובעולם, ובהם פרס ראש הממשלה לסופרים עבריים (1996), פרס ספיר (2019), פרס וינגייט הבריטי (2008) ופרס הספר הזר בסנט פטרבורג (2012). מספריו: **צינורות** (1992); **פתאום דפיקה בדלת** (2010). הסיפור לקוח מהספר **אוטוקורקט**, הוצאת כנרת זמורה דביר, 2024, עמ' 126–127.

פרק שני – דרמה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 5–8 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

5. רדיפת האמת, רדיפת הצדק, אהבה, הזדהות, קנאה, שנאה ונקמה הן מניעים העומדים במרכז העלילה של טרגדיות רבות. איזה (או אילו) מן המניעים האלה עומד (או עומדים) במרכז העלילה של טרגדיה שלמדתם? הסבירו והדגו את דבריכם על פי שתי סצנות מן הטרגדיה.

6. תארו את הטעות הגורלית בטרגדיה שלמדתם.

ציינו את השלב בטרגדיה שבו התרחשה הטעות, את המניעים או הסיבות לגרימת הטעות, ואת תוצאותיה. הדגו את דבריכם.

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

7. במחזות רבים יש מאבק בין דמויות.

תארו מאבק מרכזי במחזה שלמדתם. הסבירו והדגו אם הסיבות למאבק זה הן אישיות או אידאולוגיות-עקרוניות או שמא שילוב של כל הסיבות האלה.

8. במחזות מודרניים רבים מתוארת חוויה של ניכור, זרות או השפלה.

תארו חוויה כזו במחזה המודרני שלמדתם, והסבירו כיצד היא באה לידי ביטוי בשתי סצנות מן המחזה.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 9–11 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

שימו לב: בשאלות 9–10 אפשר לענות גם על פי הרומאן "1984" מאת ג'ורג' אורוול.

9. ביצירות רבות מתואר תהליך שבו נוצרת קרבה בין דמויות. תארו תהליך כזה ברומאן או בנובלה שלמדתם, והסבירו את תרומתו לבניית משמעות היצירה.
10. לפניכם רשימה של שישה זוגות ביטויים מנוגדים: תושייה – חוסר אונים; אומץ – פחד; אכפתיות – אדישות; נאמנות – בוגדנות; שייכות לקבוצה – אינדיבידואליות; אהבה – שנאה. בחרו בזוג אחד של ביטויים מנוגדים, והסבירו כיצד הניגוד ביניהם בא לידי ביטוי ברומאן או בנובלה שלמדתם. הדגימו את דבריכם.
11. 1984 / ג'ורג' אורוול. ביצירות רבות, במהלך העלילה, חל שינוי ניכר בדמות המרכזית. לדעתכם, האם קביעה זו מתאימה לדמותו של וינסטון סמית' ברומאן "1984"? נמקו והדגימו את דבריכם.

פרק רביעי – שירה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על שתיים מן השאלות 12–28 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

קובץ ב

12. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים פנערת נגערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, בצפרים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי כדרור למצא דרור ממעלה / ומתולדות ימים כימים יסערו.
היי אחרי מלכה מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

הסבירו את התרומה של השאלות והדימויים בשיר לעיצוב עמדתו של הדובר.
הדגימו את דבריכם.

13. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

זמן הנערות חלף / טדרוס אבולעאפיה

זמן הנערות חלף והלך - / ולעבד אל אני צועק ונמלה
ושב כל בטחוני על אדני / והוטל כל יהבי בו והשלך.
ובמה, בן אנוש, יגאה לבבך / בממלכה שפלה שבחדלך?
הלא כל היצור עפר ואפר - / ואיך תגאה עלי עפר במשלך?
וממשלת זמן אמצא, ואתאב / מצא מסלול לעולם בא ומלהך.
ואמרת לי לך, כי רם לבבו / למען בזמן משל ומלך:
"אני אמלך בעולם הנפשות - / ועל עולם מלכך לך מלך-לך!"

תארו את ההבדלים בין דמות הדובר ובין דמות ה"לך" בשיר, והסבירו את התרומה של הבדלים אלה לבניית משמעות השיר.

14. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

הכניסיני תחת כנפך / חיים נחמן ביאליק

הכניסיני תחת כנפך,
והיי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קר־תפלותי הנדחות.

ובעת רחמים, בין השמשות,
שחי ואגל לך סוד יסורי:
אומרים, יש בעולם נעורים –
היכן נעורי?

ועוד רז אחד לך אתנודה:
נפשי נשרפה בלהבה;
אומרים, אהבה יש בעולם –
מה־זאת אהבה?

הכוכבים רמו אותי,
היה חלום – אך גם הוא עבר;
עתה אין לי כלום בעולם –
אין לי דבר.

הכניסיני תחת כנפך,
והיי לי אם ואחות,
ויהי חיקך מקלט ראשי,
קר־תפלותי הנדחות.

"הכניסיני תחת כנפך' הוא שיר וידוי נוקב על החיים שהתרוקנו מכל תוכן ובמיוחד מן הסיכוי לאהבה"

(אבנר הולצמן, מולדת במילים: תחנות בספרות העברית, 2024, עמ' 206).

הסבירו והדגימו קביעה זו.

15. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

היא יושבה לחלון / חיים נחמן ביאליק

בְּעֶרְב כִּי־אֶצֵּא	היא יושבה לחלון
אֶל מְשֻׁעוֹל הַקָּמָה -	וְשׁוֹרְקָה שְׁעָרָה,
וְרַחֲלָה אֵין עָמִי -	בְּעֵינֵיכֶם היא פְּרוּצָה
אֵין עָמִי הַנְּשֻׁמָּה.	וּבְעֵינֵי היא בְּרָה.

מֵר לִי מֵר, לְבִי	מֵר לִי מֵר, לְבִי
הַיּוֹם עָלֵי רָע,	הַיּוֹם עָלֵי רָע,
אִם רַחֲלָה אֵינְנָה -	אִם רַחֲלָה אֵינְנָה -
אֲנִי אָנָּה בָּא?	אֲנִי אָנָּה בָּא?

שְׂבָלִים, גְּבַעוּלִים,	פֶּה יֵשׁ לְבָרִיּוֹת
לְרַחֲלָה שָׂאוּ שְׁלוֹמִי	וְהוֹלְכוֹת הֵן רְכִיל,
וְעֵנוּ בִּי: אִם תֵּאָחֵר -	אֶךְ רַחֲלָה לִי היא
וּמִתִּי בְּמִקְוָמִי.	וְאֲנִכִּי לְרַחֵל.

מֵר לִי מֵר, לְבִי	מֵר לִי מֵר, לְבִי
הַיּוֹם עָלֵי רָע,	הַיּוֹם עָלֵי רָע,
אִם רַחֲלָה אֵינְנָה -	אִם רַחֲלָה אֵינְנָה -
אֲנִי אָנָּה בָּא?	אֲנִי אָנָּה בָּא?

בתחילת השיר הדובר פונה אל החברה, ובסוף השיר הוא פונה אל הטבע. הסבירו מהי המטרה של הדובר בכל אחת מן הפניות, ומה אפשר ללמוד מכך על היחס שלו כלפי רחלה.

16. קראו את השיר, וענו השאלה שאחריו.

עוד חוזר הנגון / נתן אלתרמן

עוד חוזר הנגון שְׁנַחֲתָ לְשׁוֹא
וְהִדְרָךְ עוֹדְנָה נִפְקַחַת לְאַרְךָ
וְעָנָו בְּשִׁמְיוֹ וְאֵילָן בְּגִשְׁמִי
מִצְפִּים עוֹד לָךְ, עוֹבֵר אֲרַח.

וְהָרוּחַ תִּקְוִים וּבְטִיסַת נִדְגוֹת
יַעֲבְרוּ הַבְּרָקִים מֵעֲלֶיךָ
וְכַבְּשָׁה וְאֵילַת תְּהִיֶּנָּה עֲדוֹת
שְׁלִטְפָּתָ אוֹתָן וְהוֹסַפְתָּ לְלַכֵּת

- - שְׁיִדְיָךְ רִיקוֹת וְעִירָךְ רְחוֹקָה
וְלֹא פֶעַם סִגְדָתָ אִפִּים
לְחֹרְשָׁה יִרְקָה וְאִשָּׁה בְּצַחוֹקָה
וְצִמְרַת גְּשׁוּמַת עִפְעִפִּים.

הסבירו כיצד תיאור מערכת היחסים בין ההלך ובין העולם מסייע בעיצוב הרעיונות המרכזיים בשיר. הדגימו את דבריכם.

17. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

לְהִשָּׂאִיר / שלמה טנאי

לֹא לֹמַר אֶת הַכֹּל;
גַּם הָעֵץ אוֹמֵר רַק גָּזַע וְעֵלִים
וּמִשָּׂאִיר שְׂרָשִׁים בְּאַפְלָה.

לֹא לַעֲבֹר כָּל הַגְּבוּלוֹת;
גַּם אֱלֹהִים מְסַפֵּר רַק שְׁמֵשׁ,
יָרַח וְכוֹכָבִים
וּמִשָּׂאִיר יְקוּמִים
מֵעֵבֶר לְמִכְאוּבֵי הַדְּעַת.

לֹא לְפָרֵשׁ אֶת הָאָדָם עַד תָּם.

על פי הדובר בשיר, מהי דרך החיים הראויה?

הסבירו והדגימו שתיים מדרכי העיצוב בשיר המסייעות בתיאור דרך חיים זו.

18. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

איתקה / קונסטנדינוס קוואפיס

תרגום מיוונית: יורם ברונובסקי

בית 3 וְכָל הַזְמַן חָשַׁב עַל אֵיתְקָה כִּי יַעֲזֹדָה הוּא לְהַגִּיעַ שְׁמָה. אָךְ אֵל לָהּ לְהַחִישׁ אֶת מִסְעָדָה מוֹטֵב שְׂיִמְשֹׁךְ שְׁנַיִם רְבוֹת. שְׁתַּגִּיעַ אֵל הָאֵי שֶׁלָּהּ זָמַן עֲשִׂיר בְּכָל מָה שְׂרַכְשֶׁת בְּדָרְךָ. אֵל תְּצַפֶּה שְׂאֵיתְקָה תַעֲנִיק לָהּ עֵשֶׂר. בית 4 אֵיתְקָה הַעֲנִיקָה לָהּ מִסַּע יָפָה אֶלְמָלָא הִיא לֹא הֵייתָ כָּלֵל יוֹצֵא לְדָרְךָ. יֹתֵר מְזָה הִיא לֹא תוֹכֵל לְתַת. בית 5 וְהִיָּה כִּי תִמְצָאנָה עֲנִיָּה - לֹא רְמַתָּה אוֹתָהּ אֵיתְקָה. וְכֹאשֶׁר תְּשׁוּב, וְאַתָּה חֶכֶם, רַב־נִסְיוֹן. תוֹכֵל אֲזִי לְהִבִּין מִה הֵן אֵיתְקוֹת אֶלֶּה.	בית 1 כִּי תִצֵּא בְּדָרְךָ אֵל אֵיתְקָה שְׂאֵל כִּי תִאָּרֶךְ דְּרָךְךָ מְאֹד מְלֵאָה בְּהַרְפֵּתְקוֹת, מְלֵאָה בְּדַעַת. אֵל תִּירָא אֶת הַלְסֵטְרִיגוֹנִים וְאֶת הַקִּיקְלוֹפִים אֵל תִּירָא אֶת פּוֹסִידוֹן הַמְשִׁתּוֹלֵל. לְעוֹלָם לֹא תִמְצָאֵם עַל דְּרָךְךָ כֹּל עוֹד מִחֲשׁוֹבוֹתֶיךָ נִשְׂאוֹת, וְרָגַשׁ מְעֵלָה מִפְעֵים אֶת נִפְשֶׁךָ וְאֶת גּוֹפְךָ מְנַהֵיג. לֹא תִתְקַל בְּלִסְטְרִיגוֹנִים וּבְקִיקְלוֹפִים וְלֹא בְּפוֹסִידוֹן הַזֵּעֵם, אֲלֵא אִם כֵּן תַעֲמִידִם לְפָנֶיךָ נִפְשֶׁךָ. בית 2 שְׂאֵל כִּי תִאָּרֶךְ דְּרָךְךָ מְאֹד. כִּי בְּבָקוּרִים רַבִּים שֶׁל קִיץ תִּכְנַס בְּחֻדְוָה, בְּפִלְיָאָה רַבָּה כָּל כָּךְ אֵל נְמִלִים שְׂלֵא רְאִיתָ מְעוֹלָם. בְּתַחֲנוֹת מִסְחָר פִּינִיקִיּוֹת תַעֲגֹן תִּקְנֶה סְחוֹרוֹת מְשִׁבְחוֹת לְרַב, פְּנִינִים וְאַלְמָגִים, עֲנָבֵר וְהַבְּנָה, וּמִינִים שׁוֹנִים שֶׁל בְּשָׂמִים טוֹבִים כְּכֹל שֶׁרַק תִּמְצָא בְּשָׂמִים טוֹבִים. עֲלֶיךָ לְבַקֵּר בְּהַרְבֵּה עֲרֵי מִצְרַיִם לְלַמֵּד, לְלַמֵּד מֵאֵלֶּה הַיּוֹדְעִים.

פרשו את הבית השלישי בשיר, והסבירו את תרומתו לבניית משמעות השיר.

19. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

חצי האי / שיימוס היני

תרגמו מאנגלית: ליאור שטרנברג ואריאל זינדר

כְּשֶׁאֵין לָךְ עוֹד מָה לְהַגִּיד, פְּשוּט סֵעַ
סָבִיב חֲצִי הָאֵי בְּמִשְׁךָ יוֹם שְׁלָם.
הַשָּׁמַיִם גְּבוּהִים כְּמוֹ מַעַל מְסֻלּוֹל הַמְרָאָה,
הָאֲרֶץ בְּלִתִּי מְסֻמָּנָת, כִּף שֶׁלֹּא תִגִּיעַ לְעוֹלָם

אֲלֹא רַק תַּעֲבֹר, תְּמִיד חוֹמֶק מִמְּפֹלֶת.
בְּשַׁעַת הָעֶרְבִים, אֲפָקִים גּוֹמְעִים לְתוֹכְם יָם וְגִבְעוֹת,
שׁוֹדָה חָרוּשׁ בּוֹלֵעַ אֶת הַבְּקָתָה הַמְּסֻדָּדָת
וְאִתָּה שׁוֹב בְּחֻשְׁכָּה. עֲכָשׁוּ הַזָּכֵר בְּמַרְאוֹת

רְצוּעַת הַחוֹף הַמְּבִיָּהֵקָה וְצִלְלִית גִּזַּע כְּרוֹת,
הַסֵּלַע שֶׁקָּרַע לְגִזְרִים אֶת הַגְּלִים,
צִפְרִים מְתַנַּוֶּדְדוֹת עַל רִגְלֵיהֶן בְּחֻשְׁיבוֹת,
אֵיִים מְסִיעִים עֲצָמָם אֶל תוֹךְ עֲרֻפְלִים

וְסַע בְּחֻזְרָה הַבִּיָּתָה, כְּשֶׁעֲדִין אֵין לָךְ מָה לְהַגִּיד
אֶךְ יֵשׁ לָךְ מִפְתָּח לְהַבְנֵת הַנוֹפִים כְּלָם:
דְּבָרִים הַמְּסֻדָּדִים עַל צוּרְתֶם הָאֲמִתִּית,
מִים וְקֻרְקַע בְּשִׁיאָם.

בשיר זה הטבע משקף את חיי האדם.

הסבירו והדגימו קביעה זו.

קובץ ז

20. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

בְּכָל לְבִי אֶמֶת / יהודה הלוי

בְּכָל לְבִי, אֶמֶת, וּבְכָל מְאֹדִי / אֶהְבֵּתִיךָ, וּבְגִלוּיִי וְסוּדִי.
 שְׂמֵךְ נִגְדִי – וְאִיךָ אֶלֶף לְבַדִּי? / וְהוּא דוּדִי – וְאִיךָ אֲשֵׁב יְחִידִי?
 וְהוּא גְרִי – וְאִיךָ יְדַעַף מְאוּרִי? / וְאִיךָ אֶצְעֵן? – וְהוּא מְשַׁעֵן בְּיָדִי!
 הֶקְלוּנִי מִתִּים, לֹא יְדַעוּ כִּי / קְלוּנִי עַל כְּבוֹד שְׂמֵךְ כְּבוֹדִי.
 מְקוֹר חַיִּי – אֶבְרָכְךָ בְּחַיִּי, / וְזִמְרָתִי – אֶזְמְרֶךָ בְּעוֹדִי!

בחרו בשלושה מן הכינויים של האל בשיר, והסבירו כיצד כינויים אלה מעצבים את היחס של הדובר כלפי האל.

21. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שְׁחִי לְאֵל / שלמה אבן גבירול

שְׁחִי לְאֵל, יְחִידָה הַחֲכָמָה, / וְרוּצִי לְעַבֵּד אוֹתוֹ בְּאֵימָה.
 לְעוֹלָמְךָ פָּנִי לִילֶךָ וַיּוֹמֶר, / וְלָמָּה תִרְדָּפִי הֶבֶל וְלָמָּה?
 מְשׁוּלָה אַתְּ בְּחֵיתָךְ לְאֵל חִי, / אֲשֶׁר נִעְלַם כְּמוֹ אֶת נִעְלָמָה.
 הֲלֹא אִם יוֹצֵרְךָ טְהוֹר וְנָקִי – / דְּעִי כִּי כֵן טְהוֹרָה אַתְּ וְתַמָּה.
 חֲסִין יִשָּׂא שְׁחָקִים עַל זְרוּעוֹ – / כְּמוֹ תִשָּׂא גּוֹיָה נְאֻלָּמָה.
 זְמִירוֹת קְדָמִי, נִפְשִׁי, לְצוּרְךָ / אֲשֶׁר לֹא שָׁם דְּמוּתְךָ בְּאֶדְמָה.
 קִרְבִּי, בְּרַכּוֹ תְּמִיד לְצוּרְכֶם / אֲשֶׁר לִשְׁמוֹ תִהְלַל כָּל נִשְׁמָה!

בשיר זה המשורר מדמה את הנשמה לאלוהים.

תארו דמיון זה, והסבירו כיצד הוא תורם לעיצוב השקפת עולמו של הדובר בשיר.

22. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

לְבַדִּי / חיים נחמן ביאליק

בית 4 וּכְשֶׁפָּלָה לְבָבִי לַחֲלוֹן, לְאוֹר, וּכְשֶׁצָּר־לִי הַמְּקוֹם מִתַּחַת לַכֶּנֶפֶה – כְּבִשָּׂה רֵאשָׁה בְּכַתְפִּי, וְדַמְעָתָה עַל־דָּף גְּמַרְתִּי נְטֹפָה.	בית 1 כָּלֶם נְשֵׂא הָרוּחַ, כָּלֶם סָחַף הָאוֹר, שִׁירָה חֲדָשָׁה אֶת־בְּקָר חַיִּיהֶם הִרְנִינָה; וְאֲנִי, גּוֹזֵל רֵף, נִשְׁתַּפְּחֵתִי מִלֵּב תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה.
בית 5 חָרַשׁ בְּכֶתֶה עָלַי וּתְתַרְפֵּק עָלַי, וּכְמוֹ שָׂכָה בְּכֶנֶפֶה הַשְּׂבוּרָה בְּעֵדֵי: "כָּלֶם נְשֵׂא הָרוּחַ, כָּלֶם פָּרְחוּ לָהֶם, וְאוֹתָר לְבַדִּי, לְבַדִּי..."	בית 2 בָּדָד, בָּדָד נִשְׁאַרְתִּי, וְהַשְּׂכִינָה אֶף־הִיא כְּנֶף יְמִינָה הַשְּׂבוּרָה עַל־רֵאשֵׁי הָרַעֲיָדָה. יָדַע לְבִי אֶת־לְבָהּ: חָרַד חָרַדָה עָלַי, עַל־בְּנָה, עַל־יְחִידָה.
בית 6 וּכְעֵין סִיּוֹם שְׁלִיקִינָה עֲתִיקָה מְאֹד, וּכְעֵין תְּפִלָּה, בְּקִשָּׁה וְחֲרָדָה כְּאַחַת, שְׂמֵעָה אֲזִנִּי בְּבִכָּיָה הַחֲרִישִׁית הַהִיא וּבְדַמְעָה הַהִיא הַרוֹתַחַת –	בית 3 כָּבֵר נִתְגַּרְשָׁה מְכַל־הַאֲוִיּוֹת, רַק־עוֹד פְּנֵת סֵתֵר שׁוֹמְמָה וְקִטְנָה נִשְׁאַרָה – בֵּית־הַמְדַרְשׁ – וּתְתַפֵּס בְּצַל, וְאַהִי עֵמָה יַחַד בְּצָרָה.

"וְאַהִי / עֵמָה יַחַד בְּצָרָה." (בית 3)

על פי המתואר בשיר, השכינה והדובר הם שותפים ל"צרה".

מהי ה"צרה" המוזכרת בשיר, והאם יש לה פתרון? הסבירו והדגימו את דבריכם.

בתשובתכם התבססו על אמצעי אומנותי אַחַד התורם להבנת משמעות ה"צרה" בשיר.

23. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

יָם הַדְּמָמָה פּוֹלֵט סוּדוֹת / חיים נחמן ביאליק

אומר לבי לי בְּחֶשְׂאִי: "בְּנִי! חֲלוּמוֹתֶיךָ בָּאוּ; נָפַל כּוֹכֵב מִרְקִיעַ – הָאֲמִינָה – לֹא שָׁלְףָהּ הוּא.	יָם הַדְּמָמָה פּוֹלֵט סוּדוֹת, וְכָל־הָעוֹלָם כְּלוֹ שוֹתֵק; וּמֵאַחֲרֵי הַרְחִים שָׁאוֹן הַנֶּחַל אֵינּוּ פּוֹסֵק.
עוֹד שָׁלְףָהּ קְבוּעַ אֵיטָן וּבְמִשְׁבְּצָתוֹ יִזְרַח שָׁמָּה; שָׂא עֵינֶיךָ – הִנֵּה שָׁם הוּא קוֹרֵץ, רוֹמֵז לָךְ נְחֻמָּה."	שָׁחֹר הַלֵּילָה הוֹלֵךְ כּוֹבֵשׁ, מִרְכִּיב צֶלַע־צֶלַע וְכוֹפֵל; דּוֹמֵם אֲלֵי־ים הַמַּחְשָׁכִים כּוֹכֵב אַחֵר כּוֹכֵב נוֹפֵל.
וּבַהֲשִׁתֵּתֵק כָּל־הָעוֹלָם אָשֵׁב אֲבִיט אֲלֵי־כּוֹכְבֵי; לִי אֵין עוֹלָם אֲלֹא אֶחָד – הוּא הָעוֹלָם שֶׁבְּלִבִּי.	וּבַהֲשִׁתֵּתֵק כָּל־הָעוֹלָם, אֲרָגִישׁ: לְבִי עַר וּמְדַבֵּר; אֲרָגִישׁ: מַעֲיֵן טְהוֹר אֶחָד הוֹמָה אֵט שָׁם וּמִתְגַּבֵּר.

בשיר זה באים לידי ביטוי שני ניגודים: הניגוד בין דממה ושתיקה לרעש וקול והניגוד בין חשכה ולילה לאור וזריחה. הסבירו והדגימו את התרומה של ניגודים אלה להבנת עולמו של הדובר בשיר.

24. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

אַמַּת אַחַת וְלֹא שְׁתֵּים / אורי צבי גרינברג

רבוּתְכֶם לְמֹדוֹ: אֶרֶץ בְּכֶסֶף נִקְנִית.
 קוֹנִים אֶת הַנִּיר וְתוֹקְעִים בּוֹ מַעְדָּר.
 וְאַנְכִי אוֹמֵר: אֵין אֶרֶץ בְּכֶסֶף נִקְנִית
 וּבְמַעְדָּר גַּם חוֹפְרִים וְקוֹבְרִים אֶת הַמֵּת.
 וְאַנְכִי אוֹמֵר: אֶרֶץ נִכְבְּשֶׁת בְּדָם.
 וְרַק הַנִּכְבְּשֶׁת בְּדָם, מְקַדְּשֶׁת לְעַם
 קַדְשֶׁת הַדָּם.
 וְרַק הַהוֹלֵךְ אַחֲרֵי הַתּוֹתַח בְּשִׁדָּה,
 זוֹכֵה כֹּן לְלֶכֶת אַחֲרֵי מַחְרָשְׁתּוֹ הַטּוֹבָה
 עַל זֶה הַשִּׁדָּה שֶׁנִּכְבְּשׁ.
 וְרַק זֶה הַשִּׁדָּה, נוֹתֵן לְחַם מִזֵּין וּמִבְרִיא,
 וְהַבִּיַּת הַקָּסִם עַל תְּלוֹו הוּא מְבַצֵּר וּמְקַדְּשׁ,
 כִּי בְּזֶה הַשִּׁדָּה דָּם-כְּבוֹד.
 רבוּתְכֶם לְמֹדוֹ: הַמְשִׁיחַ יְבוֹא בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים
 וְיִהְיֶה תְּקוּם בְּלִי אֵשׁ וּבְלִי דָם.
 הִיא תְּקוּם עִם כָּל עֵץ, עִם כָּל בַּיִת נוֹסֵף.
 וְאַנְכִי אוֹמֵר: אִם דּוֹרְכֶם יִפְגַּר
 וְלֹא יִדְחַק בְּיָדוֹ וְדִפְקוּ אֶת הַקֶּץ
 וּבְאֵשׁ לֹא יְבוֹא עִם מְגֹן שֶׁל דָּוִד
 וּבְדָם לֹא תִבְאֲנָה אֲרַכְבוֹת סוּסָיו -
 לֹא יְבוֹא הַמְשִׁיחַ בְּדוֹר גַּם רְחוּק.
 לֹא תְּקוּם יְהוּדָה.

וְהִיִּיתֶם לְמִס חַי לְכָל שְׁלִיט נִכְרִי.
 בִּיתְכֶם יִהְיֶה קֵשׁ לְגִצּוֹ שֶׁל כָּל זָד.
 וְעֲצֻכֶם יִכְרַת עִם פְּרִיו הַבְּשִׁיל.
 וּכְרֻסְכֶם תִּבְקַע עַל פְּרִשָּׁה בְּיַד צַר.
 וְשׂוֹיוֹ שֶׁל בְּחוֹר כְּשׂוֹיוֹ שֶׁל תֵּינוּק
 לְחַרְבוֹ שֶׁל אוֹיֵב - -
 וְרַק פְּטוּטְכֶם יִשְׂאָר - שְׁלֻכֶם...
 וְעֵדוֹת קְלוֹנְכֶם - בְּבֵית עֶקֶד סְפָרִים.
 וּמְלֵלֶת עַד בְּחַתוּדֵי-הַפְּרָצוּף.
 רבוּתְכֶם לְמֹדוֹ: יֵשׁ אַמַּת אַחַת לְאַמוֹת:
 דָּם תַּחַת דָּם - וְלֹא הִיא אַמַּת־יְהוּדִים.
 וְאַנְכִי אוֹמֵר: אַמַּת אַחַת וְלֹא שְׁתֵּים.
 כְּשֶׁמֶשׁ אַחַת וּכְשֶׁם שְׁאִין שְׁתֵּי יְרוּשָׁלַיִם.
 כְּתוּבָה בְּתוֹרַת הַכְּבוֹשׁ שֶׁל מֹשֶׁה וְיִהְיֶה שֶׁעַ
 וְעַד לְאַחֲרוֹן מְלָכֵי וּלְבִיאֵי הַפְּצוּעַ,
 אַמַּת, שְׁשֹׁנֵי גְלִיּוֹת וּבוֹגְדִים אֲכֻלוּהָ.
 וְזֶה יְהִי יוֹם וּמְנַחֵל מְצָרִים עַד פְּרַת
 וּמִיָּם עַד מַעְבַּר מוֹאָב יַעֲלוּ בַחוּרֵי
 וְקָרְאוּ אֶת אוֹיְבֵי וּמְשֻׁנְאֵי אֵל הַקָּרֵב הָאֲחֵרוֹן.

בשיר מתואר ניגוד אידאולוגי בין שתי תפיסות.

הסבירו והדגימו כיצד ניגוד זה בא לידי ביטוי בשיר. בססו את תשובתכם על שלוש תמונות מן השיר.

25. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ירֶשֶׁה / חיים גורי

הַאֵיל בָּא אַחֲרוֹן.
וְלֹא יָדַע אֲבָרְהָם כִּי הוּא
מְשִׁיב לְשֵׁאֶלֶת הַיָּלֵד,
רֵאשִׁית־אוֹנוּ בְּעֵת יוֹמוֹ עָרַב.

נָשָׂא רֵאשׁוֹ הַשָּׁב.
בְּרֵאוֹתוֹ כִּי לֹא חָלַם חֲלוֹם
וְהַמְּלֶאךָ נָצַב –
נִשְׁרָה הַמְּאֻכָּלֶת מִיָּדוֹ.

הַיָּלֵד שָׁהַתָּר מְאֻסְרֵי
רָאָה אֶת גֵּב אָבִיו.

יִצְחָק, כְּמִסְפָּר, לֹא הֶעֱלָה קָרְבָּן.
הוּא חִי יָמִים רַבִּים,
רָאָה בְּטוֹב, עַד אוֹר עֵינָיו כָּהָה.

אָבֵל אֶת הַשְּׁעָה הֵהִיא הוֹרִישׁ לְצִאֲצֻאִיו.
הֵם נוֹלָדִים
וּמְאֻכָּלֶת בְּלִבָּם.

מהו ההבדל בין סיפור העקדה המתואר בשיר זה ובין סיפור העקדה המקראי?
הסבירו והדגימו את המשמעות של הבדל זה.

26. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

מזמור / אדמיאל קוסמן

אָמֹן, שְׁתַּעֲשֵׂה אוֹתָנוּ קְטַנְטָנִים כְּאַלֶּה. קְטַנְטָנִים
מָאָד, בְּבִקְשָׁה, מִתַּחַת לְגִלְקִסְיֹת הַגְּדוֹלוֹת שְׁלָךְ.
אָמֹן, שְׁתַּעֲשֵׂה אוֹתָנוּ קְטַנְטָנִים מָאָד, בְּגִדְל זֹרֶת, מִתַּחַת
לְגִלְקִסְיֹת, לְשִׁמְשׁוֹת, וְלִשְׁבִילִים שֶׁל הַחֶלֶב, הַמַּיִם, וְהָאוֹר הַעֵז שְׁלָךְ.

אָמֹן, שְׁתַּעֲשֵׂה אוֹתָנוּ בְּמִדָּה אַחֲרֵת, קְטַנְטָנִים כְּאַלֶּה, לֹא נְרָאִים, לֹא מְבִינִים
וְלֹא רוֹאִים בְּכֻלָּל מָה יֵשׁ לָךְ מָה אֵין. מָה אַכְפֵּת לָךְ? תַּעֲשֵׂה אוֹתָנוּ
פְּצָפוֹנִים, בְּגִדְל זֹרֶת, וְנִהְלֵלְךָ עַל כָּךְ, אָמֹן.

מהו הניגוד שבא לידי ביטוי בשיר?

הסבירו את התרומה של ניגוד זה ושל השימוש בפנייה ישירה ובלשון יום-יומית לעיצוב מערכת היחסים בין הדובר ובין הנמען.
הדגימו את דבריכם.

27. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

תְּבִיאַ אֵיזָה חֲדוּשׁ / אלחנן ניר

בְּחַיִּיהָ, תְּבִיאַ אֵיזָה חֲדוּשׁ.
 מִשֶּׁהוּ זְנִיחַ, לֹא אֶגְרוּ יָסַע גְּלִיק,
 לֹא קוֹלוֹת וּבְרָקִים אוֹ אֵיזָה בִּיגְדֵיל
 אֲבָל בְּחַיִּיהָ, שְׁחָרַר לָנוּ כְּבָר מִשֶּׁהוּ.
 תֵּן מִשֶּׁהוּ מִינּוּרִי, נְטוּל חֲשִׁיבוֹת,
 בְּלִי מַלִּים וְהַקְדָּמוֹת וְהַתְנַצְלִיּוֹת,
 כִּי בְּאֵמֶת לֹא חָשׁוּב מָה
 וְלֹא נְעִים לְבַקֵּשׁ.
 אֲבָל הַפֶּעַם בְּנוֹד לְכֹל הַכְּלָלִים:
 שְׁחָרַר לָנוּ מִשֶּׁהוּ.
 רְאֵה אוֹתָנוּ
 לֹא צְדִיקִים וְלֹא חֲסִידִים וְלֹא גְּאֻלָּה לְמַעַן שְׂמֹךְ,
 רְאֵה כִּי צַד אָנוּ דְּשִׁים בְּעַרְפֶּל
 רְצִים אַחַר הַהֶבֶל וּמְזַקְנִים מְבִלֵי מִשִּׁים,
 אֲזִ אִם אֵין פְּנִיָּה הוֹלְכִים
 לְפָחוֹת תְּבָרִיחַ סְעָרָה קְטָנָה מַעֲבָר לְגָבוֹל,
 תְּחַבֵּיא בְּתָא הַמְטָעֵן
 שְׂבָר רְעִבוֹן לְמַמְשָׁלַת הַלְיָלָה הַכְּבוֹיָה שְׁלָנוּ.
 אֲנִי נִשְׁבַּע שְׁלֹא נִדְקָדֵק וְלֹא נִתְפַּלְפֵּל
 (אֲפִלוּ לֹא אֵיפָה הֵייתָ בְּשׁוֹאָה),
 נִשְׁמַח עַל כָּל פְּרוּר וְנִדְעֵ שְׁהוֹרְדָתָ חֲדוּשׁ
 אֶל חַיֵּינוּ הַיְבֵשִׁים, הַמְסוּרִים בִּיְדֵיךָ

מהי הבקשה של הדובר בשיר?

הסבירו והדגו את התרומה של שני ארמוזים מן השיר ושל הסגנון הלשוני בשיר להבנת הבקשה של הדובר.

.28 שיר שלא נלמד

לפניכם שיר ללא שם מאת חדווה הרכבי*. קראו אותו, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

בית 1
אָנִי רוֹצֶה לְהוֹדוֹת לָךְ שֶׁהִבְחַנְתְּ בִּי בְּדַרְכְּךָ,
שְׁשַׁמְתְּ לִבִּי אֵלַי,
שֶׁהִבְטַחְתְּ לְכוּוֹן שְׁלִי,
שֶׁקָרָאת לִי בְּשֵׁמִי

בית 2
אִם תִּזְדַּמְנִי שׁוֹב
בְּאַחַת הַסְּמֵטָאוֹת,
בֵּין הָעֵשָׂבִים הַגְּבוּהִים, מְאַחֲרֵי
הַמְחֻסָּגִים הָהֵם,
בְּמָקוֹם הַבּוֹכָה הַהוּא
- הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא אֶכְפֹּת לְאַף אֶחָד מֵאַף אֶחָד -
מְנַחַח שָׁם כְּבָר לֹא מְעַט,
עִם שְׁעָרוֹת חֲצֵי לְבָנוֹת,
אֲדַמָּה כְּמוֹ אֵשׁ מִהַכְּפוֹר שֶׁל הַחֹרֶף

בית 3
אֵל תַּעֲבִרֵי עַל פְּנֵי,
בְּדַקִּי אִם יֵשׁ עוֹד נְשִׁימָה בְּתַנּוּעוֹתַי

"הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא אֶכְפֹּת לְאַף אֶחָד מֵאַף אֶחָד" (בית 2)

למרות תיאור זה של "המקום" יש בשיר גם חסד.

א. על פי הבית השני בשיר, כיצד מתואר "המקום", ומה אפשר ללמוד מן התיאור הזה על המצב הרגשי של הדוברת?

הסבירו והדגימו את דבריכם. (10 נקודות)

ב. תארו את החסד בשיר, והסבירו את חשיבותו בעבור הדוברת. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

* חדווה הרכבי (1941–2025) – משוררת וציירת ישראלית, זכתה בפרסים רבים ובהם פעמיים בפרס היצירה לסופרים עבריים (1982, 1992)

ופרס אקו"ם על מפעל חיים בתחום הספרות (2017). מספריה: עדי (1981); האחר (1993); מיגו (2018).

השיר הוא מתוך ספרה האחרון הלית הלית (2025), הוצאת הקיבוץ המאוחד.

בהצלחה!